

Завдання I етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури
2025/2026 н. р.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ І ВІДПОВІДІ

9 клас

II тур (українська література)

I. Із погляду теоретика літератури

Виконайте одне з двох завдань на вибір.

1. Розкрийте наскрізну ідею патріотизму в «Слові о полку Ігоревім» («Слово про Ігорів похід»). У чому, на вашу думку, полягає актуальність середньовічної пам'ятки в наш час?

2. Коротко прокоментуйте, у чому полягає актуальність афоризму Г. Сковороди «Світ ловив мене, та не впіймав»: проілюструйте фактами з життя письменника та розкрийте значення для нашого часу.

(10 балів)

ОРІЄНТОВНА ВІДПОВІДЬ

1. В одній з найвизначніших пам'яток давньої української літератури «Слово о полку Ігоревім» розповідається про невдалий похід на половців новгород-сіверського князя Ігоря Святославича 1185 року та його трагічні наслідки. У ній міститься глибока ідейна настанова, що пронизує весь твір – ідея патріотизму.

Головна думка твору висловлена у «золотому слові» Святослава, київського князя, який засудив нерозважливий вчинок Ігоря та княжі міжусобиці. У центрі твору – заклик до єдності, адже лише спільними зусиллями можна зберегти рідну землю. Саме це і є головним проявом патріотизму у творі.

Образ рідної землі – центральний у творі. Автор з любов'ю описує її простори, красу. Вона постає як жива істота, що страждає від князівських чвар. Причиною трагедії (поразки війська, численних втрат, полону Ігоря) стало його марнославство та нерозважливість. Він поставив власні інтереси вище за державні, що і призвело до поразки. Тому говна думка твору – заклик «стояти за землю Руську», а не за власні маєтності. Таким чином, патріотизм у «Слові о полку Ігоревім» розкривається як жертвна любов до Батьківщини, готовність об'єднатися задля її захисту та критика міжусобиць, що руйнують державу зсередини.

«Слово о полку Ігоревім» – це не лише художній літопис княжої доби, а й духовний заповіт, що пройшов крізь століття. Його наскрізна ідея патріотизму полягає в утвердженні любові до рідної землі, єдності перед зовнішніми ворогами та усвідомленні відповідальності правителів і народу за долю держави. Актуальність твору сьогодні полягає в тому, що він перегукується з сучасними викликами

України, закликаючи нас до згуртованості, мужності й жертвовної любові до рідної землі.

2. Афоризм Г. Сковороди «Світ ловив мене, та не впіймав», який він заповів написати на своєму надгробку, став концентрованим вираженням його життєвої та філософської позиції. Письменник відмовлявся від спокус «світу» – влади, багатства, кар'єри. Йому пропонували високі церковні посади, викладацькі кафедри, придворні служби, але він послідовно обирав свободу мислителя й мандрівного вчителя. Жив просто, заробляв співом і навчанням, подорожував селами та містами, поширюючи ідеї духовного самопізнання й гармонії.

Факти з його життя підтверджують зміст афоризму: відмова від кар'єри при царському дворі в Петербурзі; залишення посади викладача Харківського колегіуму через ідеологічний тиск; добровільний вибір життя мандрівника-філософа.

Актуальність для нас: цей вислів набуває особливої актуальності в умовах сучасного суспільства, де людину постійно «ловлять» матеріальні спокуси, соціальні стандарти, інформаційні маніпуляції. Афоризм Г. Сковороди нагадує, що справжнє щастя не залежить від зовнішнього успіху, а ґрунтується на внутрішній гармонії. Він звучить як виклик системі, яка намагається підкорити людину зовнішнім обставинам. У часи споживацтва і гонитви за статусом слова письменника надихають на пошук духовного сенсу й цінностей, що не купуються.

Отже, афоризм «Світ ловив мене, та не впіймав» – це формула свободи, яку Г. Сковорода реалізував власним життям. Для сучасної людини він є нагадуванням: лише той, хто не піддається «пасткам світу» – марнославству, зажерливості, рабству чужих очікувань – може зберегти справжню гідність і внутрішню свободу.

КРИТЕРІЇ:

Правильне розкриття поняття – 4 бали.

Наведення аргументів – 4 бали.

Наведення прикладів – 2 бали.

II. Літературний бліц

1. Назвіть прізвище легендарної піснетворки, авторки пісні «Засвіт встали козаченьки». Які ще її пісні вам відомі?

2. Назвіть відомі вам тематичні різновиди суспільно-побутових пісень, наведіть приклади.

3. Які твори Лесі Українки ви знаєте?

4. Назвіть головних героїв трагікомедії І. Карпенка-Карого «Сто тисяч».

5. Висвітліть проблему свободи людини у повісті М. Коцюбинського «Дорогою ціною».

За кожне правильно виконане завдання – 2 бали.

(10 балів)

ОРІЄНТОВНА ВІДПОВІДЬ

1. Маруся Чурай. «Ой, не ходи, Грицю», «Віють вітри», «Сидить голуб на березі», «На городі верба рясна» та інші.

2. Суспільно-побутові пісні: козацькі, чумацькі, кріпацькі, солдатські, бурлацькі, заробітчанські («Ой на горі та й жінці жнуть», «Іхав чумак із Криму додому», «На панщину ходжу, ходжу», «Ой понад морем, понад Дунаєм», «Била мене мати березовим прутом»).

3. «Мрії», «Як дитиною, бувало...», «Тиша морська», «Давня весна», «Хотіла б я піснею стати...», «Давня казка»

4. Герасим Калитка, його дружина Параска, їх син Роман, кум Савка, Бонавентура, наймичка Мотря, Гершко, Клим, Невідомий.

5. У повісті М. Коцюбинського «Дорогою ціною» проблема свободи людини розкривається через прагнення українського селянства до волі в умовах кріпацтва, їхнє протестування проти насильства панів та боротьба за незалежне життя, хоча й ціною власного життя або втрати близьких, як це сталося з Остапом та Соломією. Автор показує, що свобода є найвищою цінністю, заради якої людина готова на самопожертву, а її здобуття вимагає самовідданої боротьби.

III. Розкрийте суть питання

Філософська лірика Тараса Шевченка як відбиток його роздумів про долю України і власну (назвіть твори, проаналізуйте основні мотиви, ідеї).

(10 балів)

ОРІЄНТОВНА ВІДПОВІДЬ

Філософська лірика Шевченка поєднує особисті переживання з роздумами про історичну долю України. Його поезія розгортається на перехресті особистого й національного: страждання митця завжди співвідноситься з муками народу. Прикладом може служити «Заповіт», в якому сформульований духовний наказ нащадкам: боротися за свободу й гідність. Поет висловлює останню волю, яку нащадки зобов'язані виконати: боротися за волю, мужньо долати ворогів. Поет мріє про щасливе майбутнє свого народу. Т. Шевченко не мислить власної долі окремо від народного буття, тому остання воля – боротися.

Поезія «Думи мої, думи мої...», де він розмислює над призначенням своєї творчості – бути голосом поневоленої нації. Його пісні стають моральним і духовним дороговказом для українців.

«Мені однаково...» – вірш із циклу «В казематі». Ідея вірша – утвердження саможертвності заради майбутнього України.

Філософська лірика Шевченка — це вираження глибокого духовного зв'язку між особистим і національним. Його власні страждання постають як символічне віддзеркалення неволі всієї України. Основні ідеї поезії – моральна відповідальність митця перед власним народом, готовність до самопожертви заради України, утвердження моральних цінностей і національного духу.

КРИТЕРІЇ:

Повнота і логічна зв'язність – 4 бали.

*Наведення прикладів – 4 бали.
Аргументованість висновку – 2 бали.*

IV. Лабораторія літературного критика

Виконайте системний аналіз художнього твору (проаналізуйте основні мотиви поезії, визначте жанрові особливості, охарактеризуйте ключові художні образи й засоби художнього увиразнення).

Живи, Україно

Живи, Україно, живи для краси,
Для сили, для правди, для волі!..
Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.

До суду тебе не скують ланцюги,
І руки не скрутять ворожі:
Стоять твої вірні сини навкруги
З шаблями в руках на сторожі.

Стоять, присягають тобі на шаблях
І жити, і вмерти з тобою,
І прапори рідні в кривавих боях
Ніколи не вкрити ганьбою!

Олександр Олесь

(20 балів)

ОРІЄНТОВНА ВІДПОВІДЬ

Основні мотиви вірша: мотив звеличення краси України, мотив глибокої любові до рідної землі (патріотичний мотив), мотив єднання та боротьби українського народу за її незалежність, а також мотив віри в майбутнє України та її процвітання.

(4 бали)

Жанрові особливості: силабо-тонічний вірш, громадянська лірика.

(4 бали)

Ключові художні образи: епітети (*рідні ліси, в широкому полі, вірні сини, кривавих боях, руки ворожі, прапори рідні*), метафори (*до суду тебе не скують ланцюги, руки не скрутять ворожі*), символи (*сини, шаблі, прапори*), порівняння (*як вітер в широкому полі*), гіпербола (*ніколи...*)

(6 балів)

Засоби художнього увиразнення: антитеза (*і жити, і вмерти*), імператив+звертання (*живи, Україно, шуми, Україно*), анафора (*стоять..., стоять*), строфічна будова (три строфи).

(6 балів)

Метрична схема (необов'язковий елемент аналізу): (чотиристопний амфібрахій):

U _ U U _ U U _ U U _

U _ U U _ U U _ U

U _ U U _ U U _ U U _

U _ U U _ U U _ U

Усього за завдання (20 балів)

Усього з літератури – 50 балів